

ARDALOEDD CADWRAETH LLŶN

CRYNODEB GWEITHREDOL

Comisiynwyd BURUM yn Rhagfyr 2014 i i gynnal gwerthusiad o'r naw Ardal Gadwraeth sydd o fewn Ardal o Harddwch Naturiol Eithriadol (AHNE) Llŷn. Roedd disgwyl i'r gwaith:

- Adolygu a diweddarau'r asesiad a wnaed yn 2003 gan gwmni BDP;
- Adnabod beth sydd wedi newid ers yr asesiad hwnnw er gwell er gwaeth;
- Asesu a diweddarau beth sydd yn cyfrannu at gymeriad arbennig yr Ardaloedd Cadwraeth;
- Adnabod yr hyn sydd angen ei wneud i'w cynnal a'u gwarchod at y dyfodol.

Lluniwyd yr adroddiad a'i ganfyddiadau o gwmpas y camau allweddol canlynol:

- Darllen adroddiad a chanfyddiadau BDP;
- Ymgymryd ag ymchwil desg i ddeall newidiadau i'r cyd-destun o safbwynt deddfwriaeth, polisi ac agwedd gyffredinol at Ardaloedd Cadwraeth;
- Adnabod canllawiau ac ymarfer da yn y maes;
- Ymgymryd â gwaith maes;
- Ymgysylltu gyda Chynghorau Cymuned a rhai rhan-ddeiliaid eraill allweddol i gael eu barn;
- Llunio argymhellion gwella ar gyfer pob un o'r naw ardal gadwraeth;
- Cynnig arweiniad o ran mesurau a fydd yn cynorthwyo'r Cyngor i gynnal a gwella cymeriad yr ardaloedd at y dyfodol;
- Llunio adroddiad drafft a therfynol a fydd yn tynnu canfyddiadau, casgliadau ac argymhellion at ei gilydd.

Mae'r adroddiad wedi ei rannu'n ddwy ran. Mae'r rhan gyntaf yn archwilio'r cyd-destun/amgylchedd allanol a'r hyn sydd wedi newid ers 2003. Mae'r ail ran yn cloriannu ac asesu'r newidiadau a welwyd yn y naw Ardal Gadwraeth ers 2003.

Cyflawnwyd y gwaith rhwng Rhagfyr 2014 a Mawrth 2015.

Cynllun Rheoli AHNE Llŷn

Yn y Cynllun Rheoli gwreiddiol (2005-2009) cyfeirir at gyflwr yr ardaloedd cadwraeth ac argymhellion o ran eu ffiniau:

Tabl 1

ANHEDDLE	CYFLWR	ARGYMHELLIAD
Aberdaron	Ar y cyfan wedi ei gynnal yn dda	Dim Newid

Nefyn	Amrywiol	Dynodi estyniad
Porthdinllaen	Unigryw	Dynodi estyniad
Llangian	Wedi ei gynnal yn arbennig o dda	Gwarchodaeth Ychwanegol
Llanengan	Wedi ei gynnal yn dda	Gwarchodaeth Ychwanegol
Llainestyn	Wedi ei gynnal yn dda	Gwarchodaeth Ychwanegol
Trefor	Wedi ei gynnal yn weddol dda	Dynodi estyniad a gwarchodaeth ychwanegol
Llanaelhaearn	Wedi ei gynnal yn weddol dda	Dynodi estyniad a gwarchodaeth ychwanegol
Clynnog Fawr	Cymeriad arbennig ond rhai datblygiadau yn amharu	Gwarchodaeth Ychwanegol

Mae'r Cynllun Rheoli presennol (Cynllun 2010 - 2015) yn mesur y cynnydd a fu o ran gweithredu'r cynllun blaenorol. Mae estyniadau wedi eu cymeradwyo ar gyfer Nefyn, Trefor a Llanaelhaearn. Ni weithredwyd camau i gynnwys gwarchodaeth ychwanegol ar gyfer yr aneddleoedd penodol dan sylw.

Er bod y prosiect hwn yn cyflawni'r weithred o arolygu'r ardaloedd cadwraeth y mae'r gwaith o lunio cynlluniau rheoli a'u gweithredu eto i'w cyflawni.

Statws

Mae pwysigrwydd ardaloedd cadwraeth ar un wedd wedi cynyddu ers 2003. Maent yn cael eu cydnabod fel rhan o'r teulu a elwir bellach yn "asedau treftadol" sy'n cyfrannu at:

- Bywiogrwydd economaidd a diwylliant;
- Balchder dinesig ac ansawdd bywyd;
- Fel adnodd ar gyfer y cenedlaethau i ddod.

Mae asedau treftadol hefyd yn cael eu cydnabod fel arf gydnabyddedig o ran adfywio economaidd.

Deddfwriaeth

O ran deddfwriaeth yn ymwneud ag Ardaloedd Cadwraeth ni fu newid penodol yn y maes.

Fodd bynnag, adnabwyd rhai newidiadau yn y maes cynllunio a all gael effaith ar ardaloedd cadwraeth gan gynnwys rhai newidiadau i hawliau a ganiateir i dir domestig ac annomestig. Bu rhai newidiadau hefyd i Reoliadau Adeiladu yn ymwneud ag effeithlonrwydd ynni. Mae'r Mesurau Cynllunio a Threftadaeth hefyd yn cynnig newidiadau i'r cyd-destun deddfwriaethol.

Er nad yn rhan uniongyrchol o'r fframwaith cyfreithiol mae'r Undeb Ewropeaidd a'r gwladwriaethau unigol wedi cefnogi offeryn *Y Cytundeb (Confensiwn) Ewropeaidd ar y Dirwedd*. Mae hwn yn cynnwys oblygiadau pwysig o safbwynt statws ardaloedd cadwraeth fel tirwedd.

Polisiau Cenedlaethol

Mae adran 2 o Bolisi Cynllunio Cymru yn atgyfnerthu statws y Cynllun Datblygu Lleol wrth wneud penderfyniadau ar geisiadau cynllunio ac yn pwysleisio'r angen i'r cynlluniau fod yn glir a chryno.

Mae Adran 6 o Bolisi Cenedlaethol Cymru yn nodi mai “dynodiad ardal gadwraeth yw’r prif offeryn ar gyfer rhoi polisiau cadwraeth ar waith mewn cymdogaeth neu ardal benodol”. Mae’n cydnabod fod angen rheoli ardaloedd cadwraeth yn gadarnhaol os yw eu cymeriad neu eu golwg i’w ddiogelu a’u gwella. Mae disgwyl i awdurdodau lleol bennu meini prawf cyson ar gyfer adolygu ardaloedd cadwraeth a/neu newydd, a’u ffiniau.

Mae Nodyn Technegol Cynllunio Rhif 12 ar *Ddylunio* a gyhoeddwyd yng Ngorffennaf 2014 yn cynnwys cyngor generig ar ddylunio da. Mae’n pwysleisio’r angen i arfarnu’r cyd-destun (gan gynnwys “hanes naturiol a dynol yr ardal”).

Polisiau Lleol

Mae’r polisiau cynllunio perthnasol wedi eu cynnwys yn y Cynllun Datblygu Unedol. Nid oes Arfarniadau Ardal Gadwraeth, Cynlluniau Ardal Gadwraeth na Strategaethau Gweithredu wedi eu cyhoeddi ers y cynllun adnau a gyhoeddwyd yn 2004.

Sbardunau Newid

Aseswyd sut y mae’r sbardunau newid a adnabuwyd yn y Cynllun Rheoli AHNE Llŷn presennol - wrth drafod yr amgylchedd hanesyddol - yn dylanwadu yn y cyfnod hyd at 2015. Mae Tabl 2 yn crynhoi’r asesiad hwnnw.

O ran effeithiau cadarnhaol mae’r cyfnod o gyny economaidd wedi golygu mai cymharol isel fu’r buddsoddiad mewn gwella tai ac mewn trosi adeiladau hanesyddol. Ychydig felly fu’r difrod difeddwl i edrychiad ac chymeriad y rhan fwyaf o’r ardaloedd cadwraeth. Ar y llaw arall bu lleihâd sylweddol mewn buddsoddi cyhoeddus i gynnal a gwella’r ardaloedd hyn. Bu rhai datblygiadau newydd yn cael effaith negyddol ar rhai o’r ardaloedd cadwraeth neu osodiad yr ardaloedd hyn. Lle bu gwella tai mae awgrym fod perchnogion eiddo (gan amlaf yn ddiarwybod) yn parhau i ddefnyddio defnyddiau neu ddyluniadau anaddas.

Yr hyn sydd heb ei ddarogan yw’r cwmpas a lefel y buddsoddiad cyhoeddus mewn safleoedd neu adeiladau treftadol yn ystod y deng mlynedd diwethaf. Mae’r cyfanswm dros **£30 miliwn**.

Er hyn ‘does nemor ddim neu gymharol ychydig sydd wedi bod yn yr amgylchedd trefol - ac yn benodol yr Ardaloedd Cadwraeth. Mae dadl felly fod perygl i ddiffyg buddsoddiad yn yr Ardaloedd Cadwraeth hyn danseilio’r ymdrechion i godi gwerth “cynnyrch neu gynnig” Llŷn a bydd hynny yn ei dro yn tanseilio’r budd a ddaw o’r buddsoddiadau sylweddol.

Casgliad

Yn sgil cryfhau statws y dreftadaeth adeiledig fel “tirweddau arbennig” ac fel “asedau treftadol” mae angen adolygu eu cyfraniad yn lleol i fywyd ehangach yr AHNE. Mae’r angen i wneud hyn wedi ei atgyfnerthu gan gynnig y Panel ar Adolygiad o’r Tirweddau Dynodedig i ailenwi ardaloedd o harddwch naturiol eithriadol yng Nghymru yn dirweddau cenedlaethol a rhoi iddynt yr un statws â phrciau cenedlaethol fel tirweddau.

Mae crynodeb a disgrifiad llawn o’r asesiadau unigol wedi eu cynnwys yn Rhan 2 o’r adroddiad.

Mae’r asesiad o’r naw ardal gadwraeth yn Rhan 2 yn awgrymu fod cyflwr yr ardaloedd at ei gilydd yn parhau i ddirywio. Mae hynny’n bennaf oherwydd dyluniad diffygiol a defnydd amhriodol o ddefnyddiau gan berchnogion eiddo

Yr hyn sydd yn gyffredin i nifer o’r Ardaloedd Cadwraeth yw’r angen i wella’r canlynol:

- Manylion pensaernïol - drysau a ffenestri o ddyluniad a lliw anaddas wedi eu gosod i nifer o'r adeiladau;
- Llawer o'r ffenestri wedi eu gosod yn y man anghywir yng nghil yr agoriad;
- Llinell y toeau, a manylion bargod a bondo;
- Gorffeniad waliau allanol e.e. diddymu chwipiad ac ail osod y gorffeniad gwreiddiol;
- Ansawdd a dyluniad y ffyrdd a'r gofodau cyhoeddus;
- Trefn dodrefn y stryd gan gynnwys yr arosfannau bysus;
- Cyflwr ac edrychiadau adeiladau masnachol;
- Safleoedd blêr o fewn yr ardaloedd cadwraeth trefol;
- Dyluniad anaddas gan nifer o ddatblygiadau diweddar y tu allan i'r Ardal yn achosi dirywiad yng ngosodiad yr Ardal.

Yn lleol er bod rhywfaint o ymwybyddiaeth a chydabyddiaeth o bwysigrwydd cynnal a gwella'r asedau treftadol, nid yw'r ymwybyddiaeth a'r gydnabyddiaeth honno wedi treiddio i fywyd cyhoeddus a phreifat ehangach. Mae angen felly cynyddu ymwybyddiaeth o gyfrifoldeb a chyfraniad perchnogion eiddo domestig ac annomestig i gynnal, cadw a gwella. Awgrymwn fod gan y cymunedau eu hunain ran allweddol i'w chwarae yn y broses addysgiadol hon.

Ar sail yr asesiadau hyn rydym yn argymhell fod angen cryfhau gwarchodaeth o'r ardaloedd hyn dwy gyflwyno rheolaeth ar hawliau datblygiadau a ganiateir i gydredeg gyda'r rhaglen addysgiadol a sicrhau cydymffurfiaeth gydag rheolau ac amodau datblygu.

Mae'r dystiolaeth yn awgrymu hefyd fod angen adolygu'r sylw a'r pwysigrwydd a roddir i osodiadau'r ardaloedd cadwraeth wrth asesu ceisiadau am ddatblygiadau newydd ar neu wrth ymyl ffiniau'r ardaloedd hynny.

Mae hefyd angen buddsoddi yn y gofod cyhoeddus yn yr ardaloedd cadwraeth allweddol er mwyn cefnogi ac ategu'r buddsoddiadau sylweddol a fu mewn adeiladau treftadol unigol a'r amgylchedd naturiol.

Mae angen buddsoddi mewn rhaglen o ddatblygu a gwella sgiliau treftadol er mwyn cynyddu capasiti a chadw'r budd yn lleol.

Yn wyneb y bygythiadau a'r mesuriadau lliniaru a ddaw yn sgil newid yr hinsawdd mae angen mynd i'r afael ar sut orau i baratoi ardaloedd cadwraeth ar gyfer ymdopi'n benodol gyda glawiad a stormydd mwy tymhestlog a chyson a cadw golwg ar y modd y mae trigolion yn ymateb i'r newidiadau hyn.

ARGYMHELLION

Argymhelliad 1: 'Rydym yn argymhell fod gan y Cynllun Rheoli AHNE Llŷn nesaf rôl bwysig o ran arwain y ffordd ar gyfer rhoi'r strategaeth a chynlluniau rheoli penodol ar gyfer yr ardaloedd cadwraeth yn AHNE Llŷn yn eu lle gan gymryd i ystyriaeth yr angen i sicrhau fod yr ardaloedd yn "addas i bwrpas" yn sgil heriau newidiadau i'r hinsawdd.

Argymhelliad 2: Cynnal cynhadledd i ran-ddeiliaid i ystyried sut y mae modd sicrhau fod yr Ardaloedd Cadwraeth yn chwarae eu rhan yn llawnach yng nghyfraniad asedau treftadol yr ardal tuag at ei hadfywiad;

Argymhelliad 3: Gweithio a chefnogi trigolion a'r gymuned fusnes i adnabod adeiladau o bwysigrwydd treftadol leol ac i lunio Arweinlyfr I Ddyluniad Da ar gyfer eu Hardal Gadwraeth leol;

Argymhelliad 4: Cychwyn rhaglen o addysgu ac hyfforddi rheolwyr datblygu a gofalwyr y gofodau cyhoeddus o'r pwysigrwydd o warchod a gwella golwg a chymeriad ardaloedd cadwraeth a'u pwysigrwydd yn arbennig i dreftadaeth ac economi Penrhyn Llŷn;

Argymhelliad 5: Ystyried neilltuo cyfran o gronfeydd presennol neu sefydlu cronfa newydd benodol i roi anogaeth bellach i berchnogion a deiliaid tai ac eiddo i fuddsoddi a defnyddio ffenestri, drysau, defnyddiau wal a tho, ac offer technoleg cyfathrebu a goleuo mwy addas;

Argymhelliad 6: Annog trigolion a busnesau i leoli paneli haul, tyrbinau gwynt, a ffynonellau eraill o ynni adnewyddiadwy micro i doeau a thalcenni llai amlwg lle nad ydynt yn cael effaith andwyol ar gymeriad ac edrychiad yr ardal gadwraeth.

Argymhelliad 7: Arddel Cyfarwyddyd Erthygl 4 (2) i gyfyngu hawliau gorchuddio, peintio a rendro waliau, ail-doi ac estyniadau, gan gychwyn gyda'r adeiladau a strydoedd sy'n bwysig o ran gosodiad adeiladau a strwythurau eraill o bwysigrwydd treftadol ac economaidd.

Argymhelliad 8: Cydweithio gydag ymgymerwyr statudol i sefydlu cyd-ddealltwriaeth ar ddulliau i reoli'r gofod cyhoeddus yn yr ardaloedd cadwraeth gan gynnwys rhesymoli'r defnydd o strwythurau nad oes eu hangen neu eu disodli gyda defnyddiau mwy addas lle bo hynny'n briodol.

Argymhelliad 9: Cydweithio gyda'r Gwasanaeth Priffyrdd a Chynllunio i lunio cynlluniau stryd wedd yn y rhannau allweddol o'r Ardaloedd Cadwraeth hynny sy'n bwysig o ran gosodiad adeiladau a strwythurau eraill o bwysigrwydd treftadol ac economaidd;

Mae nifer o argymhellion penodol yn cyfarch y sefyllfa yn yr Ardaloedd Cadwraeth unigol ac y mae'r rhain wedi eu rhestru yn llawn yn Rhan 2.